

ΠΟΥ ΕΚΕΙΤΟ ΣΩΚΡΑΤΕΙΟΝ; (B)

Ἡ μεταθανάτιος παράδοσις περὶ Σωκράτους - Θεσσαλία - Ἀθήναι.

Εἰς μελέτην μου δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸ περιοδικὸν ΠΛΑΤΩΝ τόμ. ΛΑ' (1979) σ. 124-127 ἐτέθη κατὰ πρῶτον τὸ πρόβλημα περὶ τῆς ὑπάρξεως Σωκρατείου ἢ Σωκρατειῶν, ἔλαβον ἀφορμὴν δὲ ἐκ τῆς μνείας ὑπάρξεως εἰς Ἀθήνας τάφου τοῦ Σωκράτους.

Ἐκ τῆς ἐνασχολήσεως μετὰ τὸ θέμα ὠδηγήθητι πλὴν τῶν ἀναζητήσεων Σωκρατείου εἰς τὰ μνημεῖα καὶ τὰς μεταγενεστέρας πηγάς, καὶ εἰς ἔρευναν περὶ τῆς μεταθανατίου τύχης τοῦ σώματος τοῦ Σωκράτους ἐντὸς τῆς ἀκτίνος τῶν γραφομένων ὑπὸ τοῦ κατ' ἐξοχὴν ἀσχοληθέντος μετὰ τὸν διδάσκαλον, Πλάτωνος. Τέσσαρα ἔργα τοῦ Πλάτωνος δίδουν πληροφορίας περὶ τῶν τελευταίων στιγμῶν τοῦ Σωκράτους: Θεαίτητος, Φαῖδρος, Συμπόσιον, Κρίτων. Ὁ Σωκράτης διαλεγόμενος εἰς τὴν φυλακὴν μετὰ τοῦ φίλου του Κρίτωνος, ὡς παραδίδεται εἰς τὸν ὁμώνυμον διάλογον, ἀνέμενε τὴν ἐπάνοδον ἐκ τῆς Δήλου τοῦ ἱεροῦ πλοίου, διὰ τὴν ἐπιτραπὴν ἢ ἐκτέλεσιν τῆς καταδικαστικῆς ποινῆς του.

ΣΩ. Οὐ τοίνυν τῆς ἐπιούσης ἡμέρας οἶμαι αὐτὸ ἤξειν, ἀλλὰ τῆς ἐτέρας. *Τεκμαίρομαι δὲ ἐκ τίνος ἐνυπνίου, ὃ ἔώρακα ὀλίγον πρότερον ταύτης τῆς νυκτός...* Ἐδόκει τίς μοι γυνὴ προσελθοῦσα καλὴ καὶ εὐειδής, λευκὰ ἱμάτια ἔχουσα, καλέσαι με καὶ εἰπεῖν· ὦ Σώκρατες, ἡματὶ κεν τριτάτῳ Φθίην ἐρίβωλον ἴκοιο.

ΚΡ. ὦς ἄτοπον τὸ ἐνύπνιον, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Ἐναργές μὲν οὖν, ὡς γέ μοι δοκεῖ, ὦ Κρίτων.

Ἡ στιχομυθία ἐπαναλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος εἰς τὸ De divinatione I XXV Loeb (London 1959).

Est apud Platonem Socrates cum esset in custodia publica, dicens Critoni, suo familiari, sibi post tertium diem esse moriendum; vidisse enim se in somnis pulchritudine eximia feminam, quae se nomine appellans, diceret Homericum quendam eius modi versum: tertia te Phthiae tempestas laeta locabit. Quod, ut est dictum, sic scribitur contigisse.

Τὸ «Ἡματὶ κε τριτάτῳ Φθίην ἐρίβωλον ἴκοιο» καταλέγεται καὶ ὑπὸ τῆς Παλατινῆς Ἀνθολογίας εἰς τοὺς ἐνυπνίους χρησμούς. (Anth. Pal. τομ. III Parisiis 1890 κεφ. VI σ. 514 oracula (ὑπ' ἀρ. 228 Σωκράτει).

Κατὰ τὴν ἔκδοσιν Loeb, ἥτις ἐκπροσωπεῖ τὴν μέχρι τῆς ἐκδόσεως τοῦ Κρίτωνος ἐπικρατοῦσαν ἄποψιν τελευταίαν λέξιν τῆς ἐπιστήμης ἥτοι τὴν τὰ ἐπιθέτα ἐρίβωλας καὶ ἐρίβωλος ἀρμόζουσαν εἰς τὸν μέλλοντα βίον, ὅστις εἶναι εὐδαιμονέστερος τοῦ παρόντος. Ἐπομένως δὲν ἔχει ἐρευνηθῆναι μέχρι τοῦδε εἰ μὴ ἡ μεταφυσικὴ ἄποψις. Δὲν ἐκρίθη ἀξία ἢ ἀναζητήσις ἢ ἄλλως οὐδεὶς ἐσκέφθη νὰ διερευνήσῃ τὰ περὶ ἀφίξεως τοῦ Σωκράτους, ζωντανοῦ ἢ νεκροῦ, εἰς Φθίαν, ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν ἀπὸ τοῦ ἐνυπνίου¹. Εἰς τοῦτο συνετέλεσε κατὰ κύριον λόγον ἡ ὑπὸ τοῦ Σωκράτους αὐτουσία χρησιμοποίησις τῆς ἐκφράσεως τοῦ Ἀχιλλέως: Ὅμ. Ἰλ. I 362 ἐξ. *Εἰ δέ κεν εὐπλοίην δῶρῃ κλυ-*

τὸς ἐννοσίγαιος, ἤματι κεν τριτάτῳ Φθίην ἐρίβωλον ἰκοίμην. ἔστι δέ μοι μάλα πολλά, τὰ κάλλιπον ἐνθάδε ἔρρων.

Ὅχι ἦττον, νομίζομεν, ὅτι χρήζει ἐρεύνης καὶ ἡ ἀποψις περὶ ἀφίξεως τοῦ Σωκράτους εἰς Φθίαν, καὶ τὰ περὶ ταφῆς συμβολικῆς ἢ μᾶλλον πραγματικῆς, τούτου ἐν ταύτῃ.

Ὡς ἀναφέρει ὁ διάλογος Κρίτων, ὁ Σωκράτης εἰς τὰ ὄντα τοῦ ὁποίου δὲν ἠκούετο εἰ μὴ μόνον ὁ ἠθικὸς νόμος, διὸ καὶ παρωμοίασεν ἑαυτὸν μὲ τοὺς ἐνθέους Κορυβαντιῶντας, ἐδέχθη πρότασιν μεταναστεύσεως εἰς Θεσσαλίαν.

«Τί ποιῶν ἢ εὐωχούμενοι ἐν Θεσσαλία ὡσπερ ἐπὶ δεῖπνον ἀποδεδημηκῶς εἰς Θεσσαλίαν; λόγοι δὲ ἐκεῖνοι οἱ περὶ δικαιοσύνης τε καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς ποῦ ἡμῖν ἔσονται; (Loeb) London 1966 ἐξ 15 Ε σ. 186.

Οἱ μὴ Ἀθηναῖοι μαθηταὶ του κατ' ἐξοχὴν ἐσκέπτοντο εἰς τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ σοφοῦ εἰς Θεσσαλίαν λόγῳ τῆς ἀποστάσεώς της ἐξ Ἀθηνῶν.

Ἰδέαι ὡς τῆς ἀναδειχθείσης ἡρωίδος τοῦ ἀσθενοῦς φύλου καὶ δοξασθείσης διὰ τοῦ Σοφοκλέους Ἀντιγόνης, ἥτις δὲν ἐφείσθη τοῦ κινδύνου τῆς ζωῆς της προκειμένου ν' ἀπονεμῆ τὴν νόμιμον ταφὴν εἰς τὸν ἀδελφόν, διεδόθησαν διὰ τῆς Ἀθηναϊκῆς σκηνῆς ἀνὰ τὸ Πανελλήνιον καὶ θὰ ἐγαλούχησαν κατ' ἐξοχὴν τοὺς εὐεπιδέκτους καλλιεργείας Σωκρατικὸς ἑταίρους. Ἐνδεχομένως εἰς τὸν διάλογον «Κρίτων» ὁ Πλάτων μὴ δυνάμενος νὰ γράψῃ ἀπεριφράστως ὅτι ὁ Σωκράτης μετεφέρθη διὰ νὰ τύχῃ τῆς νομίμου ταφῆς εἰς Θεσσαλίαν ἢ συμβολικῶς ἐτάφη ὑπὸ τῶν Θεσσαλῶν μαθητῶν του, θέτει εἰς τὸ στόμα τοῦ διδασκάλου τὸν λεπτότατον ὑπαινιγμὸν ἐν εἶδει ἐνυπνίου ἦτοι ὅτι τὴν τρίτην ἡμέραν θὰ φθάσῃ εἰς Φθίαν.

Τοῦτο δὲν ἐμποδίζει τὴν ἀνέγερσιν κενотаφίων τοῦ Σωκράτους ἢ φιλοσοφικῆς Σχολῆς μετ' ἀπεικονισεῶς του καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου.

Ἐνδέχεται ἐπίσης κυκλοφορήσασα φήμη περὶ ταφῆς του ἐν Θεσσαλίᾳ νὰ διεδόθη εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατόν του. Ταύτην πιθανὸν παρέλαβε καὶ ἔθεσεν ὁ Πλάτων εἰς τὸν διάλογόν του. Ἄλλως τὸ ἐδάφιον μὲ τὴν σχετικὴν μνηεῖαν ἴσως εἶναι μεταγενεστέρα τις προσθήκη ἀνάλογος πρὸς τὴν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους διάδοσιν ἢ οἰκαιοποίησιν λειψάνων ἢ τμημάτων μελῶν ἁγίων ἀποσκοπούντων εἰς τοπικὸν καὶ καθολικὸν προσκύνημα. Ὅσα ἀναφέρει ἡ ἐγγὺς πρὸς τὸν Σωκράτην παράδοσις διὰ τῆς γραφίδος τοῦ Πλάτωνος σχετικῶς μὲ τὴν ἀναφερομένην εἰς τὸ ἐνύπνιον μοῖραν τούτου ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰς ἐπικρατούσας δοξασίας περὶ μεταθανάτιου γαλήνης τῆς ψυχῆς, εἶναι ἀπορίας ἄξιον πῶς ἐπὶ αἰῶνας δὲν εἰσῆλθον ὑπὸ τὴν βάσανον τῆς ἐρεύνης.

Ἐὰν ἀναγνώσωμεν τὸ κάτωθι χωρίον τοῦ Θεμιστοκλέους τοῦ Πλουτάρχου (22): «πλησίον δὲ τῆς οἰκίας κατεσκεύασεν ἐν Μελίτῃ τὸ ἱερόν, οὗ νῦν τὰ σώματα τῶν θανατουμένων οἱ δήμιοι προβάλλουσι καὶ τὰ ἱμάτια καὶ τοὺς βρόγχους τῶν ἀπαγχνομένων καὶ καθαιρεθέντων ἐκφέρουσι» πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ὡς μὴ τυχαίαν τὴν ὑπαρξιν ἐν Θεσσαλίᾳ ὡς ἐν Ἀττικῇ Μελιτείας.

Οἱ ἐνδιατρίψαντες περὶ τὰ Θεσσαλικά γνωρίζουν ὅτι ἡ Θεσσαλία ἦτο τετραρχία² συνίστατο δὲ ἐκ τῆς Φθιώτιδος, Πελασγιώτιδος, Ἰστιαιώτιδος, Θεσσαλιώτιδος.

Τοῦ δλου θέματος ἀπτονται τὰ περὶ τῶν ὀρίων τῆς Φθίας³ ὡς τμήματος τῆς Σπερχειώτιδος, ἄλλως ταυτίσεως αὐτῆς πρὸς τὴν Ὀμηρικὴν καλλιγύναικα Ἑλλάδα, τὸ ἔδαφος της δὲ ἐνδέχεται νὰ ἐπιφυλάσῃ ἐκπλήξεις καὶ περὶ τοῦ Σιληνοῦ τῆ μορφῆ διδασκάλου τῆς ἀρετῆς Σωκράτους.

Ὁ Σωκράτης ἐθανατώθη τὸ 399 π.Χ. ὅτε ὁ Πλάτων ἦτο εἰκοσιοκτῶ ἐτῶν, τὸ συγ-

γραφικὸν δὲ ἔργον τούτου ἤρχισε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σωκράτους. Ὁ διάλογος Κριτων ἀνήκει εἰς τὰ νεώτερα ἔργα του, δεδομένου δὲ ὅτι εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ Πλάτωνος συγγέονται ἰδέαι τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ ἰδίου⁴, ἐμβάλλονται σκέψεις ὅτι τὸ λείψανον τοῦ Σωκράτους ἔτυχε τῆς δεούσης ταφῆς ἀπομακρυνθὲν ὑπὸ τῶν μαθητῶν του τῆς τετραρχουμένης Θεσσαλίας καὶ δὴ ἐναποτεθὲν εἰς τὴν ἀνήκουσαν εἰς τὴν ἐριβόλακα Φθίαν Θεσσαλικὴν *Μελιταίαν* ὡς μετωνομάσθη ἢ *Μελίτεια* ὁμώνυμος τῆς ἐν Ἀττικῇ *Μελίτης*. Ἄλλως εἰς τὴν ὡς ἄνω ὁμωνυμίαν συνετέλεσε τὸ κενοτάφιον. Τὸ προθεσσαλικὸν ὄνομα τῆς *Μελιτείας Πύρρα*⁵ ἀπετέλει κατὰ τὴν παροῦσαν ἄποψιν τὴν βορείαν κλιτῶν τῆς Ὀρθρου παρὰ τὴν σημερινὴν Ἀβαρίτσαν⁶.

Ἡ φήμη τοῦ Σωκράτους ὡς ἀκτινοβολοῦντος φάρου προσεῖλκυσε μαθητὰς ἐξ ὄλου τοῦ γνωστοῦ κόσμου καὶ ἐκ Θεσσαλίας, οἱ ὅποιοι ἴσως ἀπέδωσαν εἰς τὸν διδάσκαλον τὸν ὕστατον φόρον τιμῆς. Διὰ τούτων ἡ ἐπίδρασις τοῦ Σωκράτους εἰς Θεσσαλίαν ὑπῆρξε μεγίστη καὶ δὴ ἀνιχνεύεται εἰς τὴν πόλιν ὑπὸ τὸ ὄνομα Γόννοι. Εἰς τὰ διαδοχικὰ γένη τῶν ταγῶν⁷ παραδίδονται *Σωσίπολις*⁸ *Σωκράτους* καὶ *Ἀντίφιλος*⁹ *Σωκράτους*. Ἐπὶ ἐπιτυμβίου δὲ μνημείου τῆς Λαρίσης¹⁰ ἀπαντᾷ ἡ προσφώνησις ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ ΧΑΙΡΕ.

Δισσὸς *Σωκράτης*¹¹ ἀποκαλεῖται ὁ χρηστὸς ἦρωας τῆς Λαρίσης. Ἄλλ' ἐνδέχεται καὶ ἄλλως (πλὴν ἐκ νοσοῦντος χωρίου τοῦ Ὀμήρου) ἐμπνευσθεὶς ὁ Πλάτων νὰ ἔθεσεν εἰς τὸ στόμα τοῦ Σωκράτους τὰ περὶ Φθίας.

Ἐπὶ τοῦ Πλινίου παραδίδεται χαλκουργὸς Ἀλεύας¹², ὅστις ἐποίησεν ἀνδριάντας φιλοσόφων καὶ τοῦ Ἀλεῦα¹³, ἄνευ μνείας τῶν χρόνων καὶ τῆς πατρίδος αὐτοῦ.

Τὸ ὄνομά του ὑπενθυμίζει τὴν Θεσσαλίαν, ὅπου ἦτο λίαν σύνηθες. Καὶ γεννῶνται τὰ ἐρωτήματα: Μήπως τὸ Θεσσαλικὸν ὄνομα τούτου ὄθησε τὸν Πλάτωνα νὰ θέσῃ εἰς τὸ στόμα τοῦ Σωκράτους τὸ «ἤματι κεν τριτάτῳ Φθίην ἐρίβωλον ἴκοιο»; Ἡ Ὀμηρικὴ «καλλιγύναιξ Φθία», ταυτιζομένη πρὸς τὴν Ἑλλάδα μήπως καὶ κατὰ διαστολήν τοῦ δυσειδοῦς Σωκράτους διὰ τοῦ Σωκρατείου ἐπεξέτεινε τὸ ὄνομα Ἑλλάς¹ ἀνὰ τὸ σύμπαν; Ἡ ἄλλως ὁ Ἀλεύας ἐφιλοτέχνησεν ἀνδριάντα τινὰ τοῦ Σωκράτους ἰδρυμένον ἐν Θεσσαλίᾳ ἢ μεταφερθέντα εἰς Ἀθήνας, κάτωθεν τοῦ ὁποίου ἀνεγράφετο καὶ τὸ ὄνομα τοῦ δημιουργοῦ του; Τὸ κυριώτερον: Μήπως Σωκρατεῖον ἔκειτο εἰς τὸν ἐν Ἀττικῇ δῆμον τῶν Ἀλαιῶν;

Εἰς Imm. Bekkeri, *Anecdota Graeca*, Berolini 1814 τ. I 375,15 *Ἀλαιεύς*: ὄνομα δήμου, Θεσσαλικὴ πόλις Ἀλέας 375,18 Πρβλ. καὶ τὸ παρὰ Σουίδα, Λεξικόν, Lipsiae 1928, 1149: Ἀλευε: Ἰωνες τὸ φύλαξαι οὕτως λέγουσι. καὶ παροιμία· ἄλευ· ἀπὸ μείζονος ἀνδρός. Πρόκειται περὶ τοῦ Σωκράτους ἢ τοῦ Ἀλεῦα; Ἡ *Μελιτεία* ταυτιζομένη πρὸς τὴν Πύρραν ὑπομνήσκει καὶ τὸν πατέρα τοῦ Ἀλεῦα. Τάφοι καὶ κενοτάφια ἀνιδρύνοντο πολλαχόθι διὰ τοὺς ἦρωας τῆς ἀνδρείας καὶ ἀρετῆς. Ἐσήμανεν ἡ ὥρα νὰ ἀναζητηθοῦν καὶ διὰ τὸν πρῦτανιν τῶν σοφῶν Σωκράτην.

Sommaire

Incitée de la phrase homérique (I 363) prononcée dans le songe de Socrate dans le dialogue «Criton» de Platon au sujet du jour de sa mort «ἤματι κεν τριτάτῳ Φθίην ἐρίβωλον ἴκοίμην» l'auteur examine le cas éventuel du transport du corps de Socrate mort pour l'enterrement à Thessalie, spécialement à *Μελιταία* au nord de la montagne Oth-

rys, ville homonyme de Μελίτη ou Μελίτεια d' Attique. Sur une telle possibilité on s' anime par le passage de Plutarque, Themistocle 22, selon lequel en Μελίτη d' Attique il y avait un sanctuaire où «*ὄν τὰ σώματα τῶν θανατουμένων οἱ δήμιοι προβάλλουσι*». De même l'auteur examine le cas que le tombeau de Socrate pouvait être situé dans le déme d' Attique Ἀλαιέων.

Il est à noter aussi que le nom Socrate était très fréquent en Thessalie, notamment à la ville Γόννοι, comme on voit dans les inscriptions.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Εἰς γ 180 ὁ Διομήδης τὴν τετάρτην ἡμέραν ἔφθασεν ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας εἰς τὴν Πελοπόννησον.
2. Ἀρποκρατίωνος, Λεξικὸν τῶν Δέκα Ρητόρων, λ. Τετραρχία Τ., Δημοσθένης Φιλippiκοῖς τεττάρων ὄντων τῆς Θετταλίας, ἕκαστον μέρος Τετράς ἐκαλεῖτο, καθά φησιν Ἑλλάνικος ἐν τοῖς Θετταλικοῖς· ὄνομα δέ φησιν εἶναι ταῖς τετράσι Θετταλιῶτιν, Φθιωτιν, Πελασιγῶτιν, Ἑστιαιδῶτιν· ὁ Ἀριστοτέλης δὲ ἐν τῇ κοινῇ Θετταλῶν πολιτείᾳ, ἐπὶ Ἀλευάτου (sic) Πύρρου διηρησθῆαι φησιν εἰς τέτταρας μοίρας τὴν Θετταλίαν· εἴη ἂν οὖν λέγων ὁ Δημοσθένης τὴν Τετραρχίαν, ὅτι δὲ Φίλιππος καθ' ἑκάστην τούτων τῶν μοιρῶν ἄρχοντας κατέστησε, δεδηλώκασιν ἄλλοι τε, καὶ Θεόπομπος ἐν τῇ τεσσαρακοστῇ τετάρτῃ. Suidae, Lexicon, Lipsiae 1935 pars IV ἀρ. 403 Τετραρχία: οἱ δ' λόχος, ἄνδρες φδ'. καὶ ὁ ἡγουμένος τεττάρχης· τεττάρων μερῶν ὄντων τῆς Θετταλίας, ἕκαστον μέρος τετράς ἐκαλεῖτο. ὄνομα δέ φησιν εἶναι ταῖς τετράσι Θετταλιῶτιν, Πελασιγῶτιν, Ἀστειῶτιν. Καὶ Ἀριστοτέλης δὲ ἐν τῇ κοινῇ Θετταλῶν πολιτείᾳ ἐπὶ Ἀλευάτου Πύρρου διηρησθῆαι φησιν εἰς τέτταρας μοίρας τὴν Θετταλίαν εἴη ἂν οὖν λέγων ὁ Δημοσθένης τὴν τετραρχίαν.
3. H.G. Lolling, Geographie und Geschichte des griechischen Altertums Handbuch d. Klassischen Altertumswissenschaft v. Mueller 140 Dr. Friedrich Staehlin, Das Hellenische Thessalien, Amsterdam 1967, 162.
4. Plato, Crito κ.ἀ. ἔκδ. Loeb, London 1966 σ. 148 Εἰσαγωγή εἰς τὸν Κρίτωνα.
5. Ν.Δ. Παπαχατζῆ, Ἡ σημερινὴ θέσις τῆς τοπογραφικῆς μελέτης τῆς ἀρχαίας Θεσσαλίας, ΘΕΣΣΑΛΙΚΑ, τόμ. Β'. Βόλος 1959, 18, IG IX 2, 205.
6. Ἐνθ. ἀνωτ. σ. 15
- I.L. Ussing, Griechische Reisen und Studien Kopenhagen 1857, 118-119.
- N. Γεωργιάδου, Θεσσαλία, Ἐν Ἀθήναις 1880, 328
- N.I. Γιαννοπούλου, Φθιωτικὰ ἤτοι περιγραφή τῆς ἐπαρχίας Ἀλμυροῦ ὑπὸ ἱστορικὴν καὶ τοπογραφικὴν ἔποψιν, Ἐν Ἀθήναις 1891, 38
- Fr. Staehlin, Das hellenische Thessalien, Amsterdam 1967 S. XVI 145-150
- Paul Monceaux, Inscriptions de Thessalie, BCH (7) 1883, 43.
7. Τίτλος ἀνωτάτων ἀρχόντων.
8. IG IX 2 ἀρ. 1042 Π στ. 44 Ταγεόντων τῆς πόλεως Σωσιπόλεως τοῦ ΣΩΚΡΑΤΟΥC
9. IG IX 2 GONNUS ἀρ. 1040 Ταγεόντων τῆς πόλεως τὸν ἐνιαυτὸν τὸν ἐπὶ στρατηγοῦ Εὐρυδάμαντος τοῦ Ἀνδροσθένους Ἀντιφίλου τοῦ ΣΩΚΡΑΤΟΥC κ.τ.λ.
10. IG IX 2 ἀρ. 760 Larisa
11. IG IX 2 ἀρ. 657 Larisa
12. Πλιν. Nat. Hist. 34, 86.
13. Δι' Ἀλευάν ἰδ. Κλαυδίου Αἰλιανοῦ, De Natura Animalium, Lipsiae 1864 (περὶ ζῴων H 11) ὁμοίως Suidae, Lexicon Lipsiae 1928 σ. 1150
- Ἀλευάδαι: οἱ ἐν Λαρίσση τῆς Θεσσαλίας εὐγενέστατοι, ἀπὸ Ἀλευοῦ βασιλέως τὸ γένος ἔχοντες.
- Imm. Bekkeri, Anecdota Graeca, τ. I Berolini 1814 σ. 375, 29 λ. Ἀλευάδαι.
- Διοδ. Βιβλ. Ἱστορ. τ. III Lipsiae 1893, Lipsiae 1906 τ. V XVI 14

Scholia Vetera in Pindari Carmina, ἔκδ. A.B. Drachmann Pyth. X. 19

Pindare Pythiques, Paris 1961 ἔκδ. Budé X, 5 Ἴπποκλεῖ Θεσσαλῶ παιδὶ Διαυλοδρόμῳ

Pauly Wissowa Kroll Real Encyklopaedie des Klassischen Altertumswissenschaft τ. I 1374 ἄρθρ. *Aleuas* ὑπὸ Toepffer σ. 1372 ἄρθρ. *Aleuadai*

Ἰδ. καὶ H.G. Lolling, *Geographie und Geschichte des griechischen Altertums* (ὑπὸ Iwan Mueller, *Handbuch der Klassischen Altertumswissenschaft*) τόμ. III 148.

14. Περὶ τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ ὀνόματος τῆς Ἑλλάδος ἰδ. Ἄντ. Χατζῆ, Ἑλλην Ἑλλάς, ἐπετηρὶς Φιλολογ. Σχολῆς Πανεπ. Ἀθηνῶν τόμ. Α΄.

*Ἡ διδασκαλία τοῦ νοήματος τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ ἡ καταδίκη τῆς
Γραμματικῆς.*

(Ἐπιστολὴ τοῦ Hermann Hesse (βραβεῖον Nobel) πρὸς Ἰωσήφ Knecht)

Ἐνας μουσικοδιδάσκαλος ἢ διδάσκαλος, ποῦ θὰ ἐθεώρει ὡς κυρίαν φροντίδα του νὰ πλησιάσῃ πολὺ πρὸς τὸ «ἐσώτατον νόημα» θὰ ἦτο ἕνας πολὺ κακὸς διδάσκαλος. Οὐδέποτε εἶπα εἰς τοὺς μαθητάς μου μίαν λέξιν διὰ τὸ «νόημα» τῆς μουσικῆς. Ἐὰν ὑπάρχῃ κάποιος, αὐτὸς δὲν μὲ χρειάζεται. Τοῦναντίον ἀπέδωκα πάντοτε μεγάλην ἀξίαν εἰς τὸ νὰ ἐκτελοῦν οἱ μαθηταὶ μου τὰ ὄγδοα καὶ τὰ δέκατα ἕκτα των μὲ ἐξαιρετικὴν ἀκρίβειαν. Ἐὰν τώρα σὺ γίνῃς διδάσκαλος ἐπιστήμων ἢ μουσικός, ἔχε τὸ σέβας πρὸς τὸ «νόημα», ἀλλὰ νὰ τὸ θεωρῆς ὡς μὴ δυνάμενον νὰ διδαχθῆ. Καὶ ἂν ἀκόμη ἐπρόκειτο νὰ εἰσαγάγω μαθητάς εἰς τὸν Ὅμηρον ἢ εἰς τοὺς Ἑλληνας τραγικούς, δὲν θὰ ἐπεζήτουν νὰ ὑποβάλω εἰς αὐτοὺς τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ ποίησις εἶναι μορφή τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ θὰ προσεπάθουν νὰ καταστήσω εἰς αὐτοὺς προσιτὴν τὴν ποίησιν μὲ τὴν ἀκριβῆ διδασκαλίαν τῶν γλωσσικῶν καὶ μετρικῶν της μέσων. Ὑπόθεσις τοῦ διδασκάλου καὶ τοῦ ἐπιστήμονος εἶναι ἡ ἔρευνα τῶν μέσων καὶ ἡ μέριμνα διὰ τὴν παράδοσιν, ἢ διατήρησις καθαρῶν τῶν μεθόδων καὶ ὄχι ἡ ὑποκίνησις καὶ ἐπίσπευσις ἐκείνων τῶν βιωμάτων ποῦ δὲν ἐπιδέχονται διατύπωσιν καὶ ποῦ ἔχουν ἐπιφυλαχθῆ εἰς τοὺς ἐκλεκτούς.

GYMNASIUM τ. 64 (1957). 5.